

SMID BERNADETT

„VALAMI FURCSÁT VETTEM ÉSZRE...” A TELEVÍZIÓ SZEREPE AZ UFÓKRÓL ÉS FÖLDÖNKÍVÜLI LÉNYEKRŐL SZÓLÓ ÉLMÉNY-ELBESZÉLÉSEK ALAKULÁSÁBAN A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI MAGYARORSZÁGON

„A médiakritika azt mondja, hogy a média manipulálja a közvéleményt és az ember tudatát. Engem különösen az érdekel, hogy önkifejezésre nyújt-e lehetőséget.”
(Keszeg Vilmos)¹

BEVEZETÉS

Úgy húsz éve, 1997 táján, éppen egy dunavarsányi udvaron álltam egy kisebb társasággal, és a házigazda – egy 50 év körüli, gyógyítással foglalkozó aszszony – néhányunkon láthatatlan elváltozást diagnosztizált. Lehunyta a szemét, és pár másodperc múlva már közölte a női vendégekkel a makacsul ismétlődő állapotjelentést: „Ufogyereked van.” Tudománya abban rejlett, hogy azt is pontosan képes volt megmondani, hogy hányadik hónapban jár az ember a földönkívüli gyerek kihordásában. A hölgytársaságból senki nem lélegezhetett fel, a gyógyító mindenkinél érzékelt egy kisebb-nagyobb hibridet, akít a jóslata szerint egy éjjel majd magukkal fognak vinni a messziről érkezett látogatók. Miután felocsúdtam a döbbenetből, emlékszem, hogy fej-

1 Részlet egy interjúból (Szabadság. 2016. július 26.).

ben igyekeztem felkészülni arra az eshetőségre, ha majd meg kell küzdenem a betolakodókkal. Leltárba vettem a csatában bevethető izmaimat, otthoni lángálló felszerelésemet és az összes nyelvtudásomat, hátha lehetőséget adnak majd a nagy napon a kommunikációra. Kamaszos hevületemet azonban azzal hűtötte le az asszony, hogy sem a fogantatást, sem az operációt nem lehet érezni vagy észlelni, úgyhogy az emberre nézve nincs nagy jelentősége. Egyszer csak észrevétlenül kioperálják a magzatot, és magukkal viszik.

Az asszony (akkori tudomásom szerint) nem volt mediátor, csupán gyógyító tevékenységét egészítette ki egy speciális divinációs szolgáltatással. Mégpedig egy olyan időszakban, amikor a rendszerváltás utáni Magyarországon robbanásszerűen megszaporodtak az azonosítatlan repülő tárgyakról (UFO – *Unidentified Flying Object*), azok utasairól (ufonauták), illetve különböző földönkívüli lényekről (ETI – *Extraterraestrial Intelligence*) szóló történetek. A specialista a magyar folklórból is jól ismert, *incubusszerű* éjszakai, erotikus, démoni jellegű, nyomó lények sajátosságaival egészítette a földönkívüliekkel kapcsolatos, új képzeteket. Története nem szólt arról, hogy lehet védekezni az „ufók” ellen, különösebb egészségkárosító hatást sem tulajdonított nekik, nem kapcsolta össze őket saját gyógyító praxisával, jelenlétük célja az ő olvasatában a hibridek fogantatása és elragadása volt. Akkoriban nem gondoltam még arra, hogy mélyinterjút vegyek fel vele, így ha volt is összetett elképzelése a földönkívüliekről, a kontextus sajnos elveszett. Az ő élettörténetével együtt. Nem tudom, hogy kikkel beszélgetett, milyen olvasmányai voltak, nézett-e filmeket, TV-műsorokat, de a korszakra jellemző „furcsa”, „idegen” jelenlétről szóló élmények nem vesztek el nyomtalanul. Évekkel később pedig még nagyobb lendületet kaptak. Sorra érkeztek az élménytörténetek vagy harmadik személyben előadott tudósítások a *furcsa, különös, szokatlan, nem normális*, természetfeletti érzékelésekről, eseményekről. Az emberek talán látni és érezni is akartak valami újat, amire eleinte ugyan hiányoztak a szavak, de amire a nyomtatott és a vizuális média termékei ígéretet tettek a változás éveiben.

A szocializmus végére, a téveszalapú mezőgazdaság hanyatlásával és átalakulásának felgyorsulásával, az állami kontroll lazulásával az azonosítatlan repülő tárgyak már Magyarországon is landolhattak, sőt mit több (mező-és parkolóőrök híján) egy darabig parkírozhattak is az aratás előtt álló, aranylő gabonátáblákban járgányaikkal (noha csak addig, hogy a lehető legkevesebben dokumentálhassák közeli jelenlétüket). Ebben az időben jelentek meg a Nagy-Britanniában már évtizedek óta ismert gabonakörök, és a rájuk reflektáló leleplező narratívák. Az eseteket kivétel nélkül hatalmas médiafigyelem övezte. Mindezzel szinte egy időben, 1994-ben megalakult a Magyar Ufókutató Szövetség. A téma ott hevert a földeken, de legfőképpen az újságok hasábjain, a TV-k képernyőin. Mindenki tudhatott róla életkorra, nemre való tekintet nélkül. Emlékszem, hogy a gimnáziumban, 1996-ban az első idegen nyelvű ifjúsági (szabadon választható módon) kötelező olvasmányunk egy kedves földönkívüli látogatásáról szólt (Fernando Lalana: *El viaje de Doble-P*). De az 1990-es években megélt legnagyobb közös generációs élményét a témával kapcsolatosan – a gabonakörökön kívül – Magyarországon biztosan a *Nulladik típusú találkozások* című TV-műsor jelentette. A 2000-es évek elején már természet tudományos tárgyakat tanító középiskolai tanárok is népszerűsítették óráikon a magyar nyelvű magazinokban és tudományos-fantasztikus ismeretterjesztő művekben, amerikai filmekben megjelenő, egyre összetettebb képzeteket, amelyek már nemcsak azonosítatlan repülő tárgyakról szóltak, hanem a földönkívüli lények és az emberiség évezredek, titkos kapcsolatának komplex elméleteit hirdették, és a témához kapcsolódó konteókat terjesztették.²

2 Ezt a megállapítást 2009 óta tartó gyűjtésekre, interjúkra alapozom, a munkában aktívan részt vettek diákjaim is. A hivatkozott adatot tartalmazó interjút Brand Patricia készítette, 2010. 12. 13-án. Beszélgetőtársa Vékony Tímea volt (sz. 1988, Nagyszőlős.)

PROBLÉMAFELVETÉS

Tanulmányomban egy folklorisztikai szempontból is értékelhető jelenségről, az azonosítatlan repülő tárgyakkal (ufók) és földönkívüli lényekkel kapcsolatos élményelbeszélések rendszerváltás utáni magyarországi kontextusáról szól. A személyes hangvételű visszaemlékezéssel csupán arra szerettem volna felhívni a figyelmet, hogy érdemes megragadni a téma szövegeken túlmutató, összetett kontextusát is, és – leszűkítve a vizsgálat tárgyát – a témával kapcsolatos társadalmi beszéd első megnyilvánulási formáival, beszédeseményeivel foglalkozni. Célom, hogy egy jelenséghez kapcsolódó gyakorlatot, annak kialakulását, közösségivé válását mutassam be, és közelebb juthassak annak megértéséhez, hogy miként hathat ez a külső, kontextuális keret az egyéni történetmondásra, a megélt események formába öntésére, a történetek tartalmára, végső soron az értelemtulajdonításra. Tehát írásomban elsősorban nem szövegekkel, hanem azok formálódásával, elbeszélői gyakorlatával, illetőleg szociokulturális kontextusával kapcsolatban szeretnék felvetni néhány gondolatot.

Egy történet vagy történettípus, az abban közvetített tudás, tartalom csak az elbeszélés által ölt formát, az elbeszélésnek pedig társadalmi gyakorlata van. A hallgatókból idővel elbeszélők, történetmondók lesznek, akik egy adott pillanatban egy formalizált, társas diskurzus beszélőiként jelennek meg, pozicionálják magukat. A kérdés összetettségéből fakadóan ebben az írásban csak arra vállalkozom, hogy a fenti kérdést az egyes szám első személyű élményelbeszélések, énnarratívák, memoratok (igaz történetek) kapcsán vizsgáljam.

AZ ELSŐ UFÓTÖRTÉNETEK

Egyszemélyes élmény, hogy a világot nemcsak mi használjuk, hanem egyúttal transzcendens lények akciótere is (Keszeg 2006: 150). Jelenlétükre különböző jelekből, például hanghatásokból, fényhatásokból, itt jártuk nyomaiából (lábnymok, elhagyott tárgyak) lehet következtetni. A paraszti élményelbeszélésekben egy ilyen transzcendens találkozás eredménye is lehet a rontás, illetve az abból származó egészségi állapotváltozás (termékenység, terméketlenség vagy különböző betegségek megjelenése). Keszeg Vilmos a mezősgéi hiedelmek vizsgálata során nagyfokú kutatói érzékenységgel tárta fel a mitikus lényekkel való találkozást elbeszélő narratívákat működtető, életre hívó metaforikus látásmódot, amely a hagyományban felnőtt egyében egy inger alapján teljes képzetet indít el (Keszeg 2006: 150). Az emberi világban beállt hirtelen változások oka a történetek tanúsága szerint nem ebben a világban keresendő, így a két világ egymásra való hatását, mágikus kapcsolatát feltételezik, többletjelentéssel ruházhatnak fel a hivatkozott esemény előtti személyeket, helyszíneket, időpontokat. Az igény tehát nem új, a történetek tartalmi összetevői viszont az idő során átalakulnak.

Az első dokumentált ufóészlelésről szóló történet 1947-ből származik. Eszerint június 24-én Kenneth Arnold tűzoltókészülék-kereskedő és amatőr pilóta felszállt gépével a chehalis-i repülőtérről (Washington), hogy segítsen a Cascade-hegységben eltűnt repülőroncs felderítésében.

„Amint a roncsot kereste a terület fölött körözött, egy fényvillanásra lett figyelmes. »Észrevettem, hogy messze a bal oldalamon, északra, egy kilenc, nagyon fényes tárgyból álló formáció közeledik

szédítő sebességgel a közeli Baker-hegy irányából, szinte sűrűlva a hegy tetejét» – mondta. »A repülőgépeknek nem volt farkuk, s úgy mozogtak, hogy azt semmilyen, általam eddig ismert repülő tárgyhoz sem tudnám hasonlítani..., mint ahogy egy csészealj mozog, ha a víz fölött kacszáunk vele.« Másnap reggel az újságok már a »repülő csészealj« kifejezést használták, és az idahói kereskedő beírta nevét az ufótörténelembe.³

Beszámolója szerint a gépek 2600 km/h sebességgel haladtak, közel háromszor gyorsabban a kor leggyorsabb repülőinél. Interjúja nyomán vált a csészealj kifejezés a különböző ufótörténetek visszatérő motívumává. Ugyanebben az évben, Amerikában, Roswellben egy „földközelibb” találkozásra került sor. William Brazel, egykori művezető a tanyáján szétszóródott maradványokat talált, amelyeket nem tudott azonosítani. A történetek szerint a maradványok ezüstszínűek voltak, gumicsikokhoz vagy alufóliához hasonlítottak, de akadt közöttük néhány szilárd, csőhöz, vagy valamilyen bothoz fogható darab is. Eleinte nem tulajdonított nagy jelentőséget a törmeléknek, a hivatalos közlemény szerint egy időjárás mérő szonda darabjaira bukkantak a farmon. A hír megjelent a városi lapban, majd onnan több újság átvette. A hadsereg nem sokkal később nyilatkozatot adott ki, amelyben elismerték a repülő csészealj létét, és azt is, hogy az egyik lezuhant Roswellben. A *Roswell Daily Record* című lap az állam hőstetteként tálalta az esetet, a címlapon ez állt: „A légiőr elfogta a repülő csészealjat”.

A sajtóban azonban újabb hír jelent meg, a hadsereg nyilatkozata alapján közzétették, hogy amit korábban repülő csészealjnak hittek, valójában egy időjárás mérő ballon volt, amely egy közeli birtokon zuhant le. Az eset igen hamar az egyik legkedveltebb összeesküvés-elméletté vált (lásd Roswell-szindróma), amelynek középpontjában az idegen technológiákat is hasznosító 51-es körzet (Area 51) állt. Az emberek azt beszélték, hogy egy ismeretlen jármű szállhatott le, amelyet a farmer bevitt a pajtájába. 1978 és 1990 között UFO-kutatók egy csoportja utánajárt a történetnek, és több száz beszámolót gyűjtöttek össze, amelyek szerint a roswelli törmelékek egy balesetet szenvedett földönkívüli jármű szétszóródott darabjai, egyesek idegen élőlények tetemeiről is beszámoltak. Fénykép-és videófelvételek kerültek nyilvánosságra EBE-ről, a földönkívüli lényről.⁴ Az észlelések és bejelentések időközben megszorodtak, és már nem kizárólag speciális foglalkozásúak (pilóták, katonák) vettek részt a történetek terjesztésében, kiszélesedett társadalmi bázisuk.

Egyre inkább nőtt az érdeklődők száma, és a beszélő közösség mérete, bevonódása. Amíg az állami szervek vizsgálódásba kezdtek, megszorodott az ufóészlelések száma Amerikán kívül is. Egy újfajta kultusz kezdett kialakulni, amelynek kapcsán elsősorban az eredet és a jelentés kérdése került a fókuszba (Dégh 1977: 243). A beszélők már nemcsak azonosítatlan repülő tárgyról, hanem találkozásélményekről is beszámoltak, amelyek egy életre szóló tapasztalást jelentettek számukra. Az egyszerű megfigyeléstől, fényjelenségekről szóló beszámolóktól a komplex elragadás, elrablástörténetekig (*abduction narratives*) terjed a történetek tematikus skálája.

3 Forrás: <http://www.roswell.eoldal.hu/cikkek/az-elso-repulo-cseszealj.html> (Letöltés ideje: 2016. november 10.)

4 A további részleteket lásd <http://konteo.blogrepublik.eu/2011/02/09/roswell-es-az-m-12>.

AZ UFÓKRÓL ÉS FÖLDÖNKÍVÜLIEKRŐL SZÓLÓ ÉLMÉNYELBESZÉLÉSEK FOLKLORISZTIKAI KUTATÁSÁRÓL

Számos más tudomány szak mellett a folkloristák is érdeklődni kezdtek az anyag iránt. A folklorisztikai irányultságú tanulmányok zöme igyekezett az új jelenséget a korábbi folklór kontinuum jelenségeként értelmezni. Ilyen elméleti keretben születtek meg az 1970-es évektől a műfaji-motivikai szempontokat vagy a régi és új hiedelemtudás tartalmát, strukturális bemutatását, a korábbról ismert folklór narratívákkal való összehasonlító vizsgálatát előtérbe állító, külföldi folklorisztikai munkák. Különösen tanulságosak azok a tanulmányok, amelyek a történetmondás antropológiája felé nyitnak horizontot. Ezek közül itt csupán néhányat említek, a teljesség igénye nélkül, elsősorban a tanulmányok kérdésfelvetését szem előtt tartva.

David Hufford az emberi tapasztalás alapvető hasonlóságára vezette vissza a földönkívüliek látogatásáról szóló történeteket, amelyekben az éjszaka átélt alvási paralízisek tapasztalatai fogalmazódnak meg sztereotip motívumok és szereplők segítségével. Élménycentrikus megközelítésén alapuló vizsgálata során azt vallja, hogy a hiedelmek egyszerű emberi tapasztalatokból alakultak ki, nem pedig hitbéli meggyőződésből (Hufford 1995: 11). Az új ufótörténeteket párhuzamba állította az éjszakai támadó lényekről szóló folklór narratívákkal, szorosabban véve az újfundlandi Old Hag-jelenséggel. Az általa gyűjtött és idézett történetekben az elbeszélők arról számolnak be, hogy mély álomból ébredve azt érzik, mintha valamilyen lény ránehezedne a mellkasukra, és ettől bizonyos ideig képtelenek megmozdulni. Különböző területről származó, hasonló történeteket állított egymás mellé. Az elbeszélésekben eltérő lények jelennek meg, ám egy közös képzet és magyarázat áll a háttérükben: az alany természetfeletti támadás miatt szenved. Hufford hangsúlyozza, hogy a természetfeletti vonatkozó történetek bizonyos elemei tapasztalatiak, és kultúrán felül állnak, tőle függetlenek. Ennek a kultúrától független fizikai élménynek az elbeszélését, magyarázatát azonban már kulturális modellek határozzák meg (Hufford 1982: 15).

Peter M. Rojcewicz vonatkozó munkáiban leíró fenomenológiai keretet használ, az ember és a természetfeletti lények interakcióit vizsgálja. Figyelme a hit és tapasztalat, valamint az adott esemény interpretációja körül forog. Albert K. Bender történetével kapcsolatban a MIB (*Men in Black*)-élményt veti össze a folklórból is ismert ördög figurájával, valamint a túlvilág képzetével.⁵

Ami a téma magyar folklorisztikai kutatását illeti, kevesen figyeltek fel igazán az anyagra, amely csak a rendszerváltás után kezdett terjedni a média különböző csatornáin. Ezért történhetett, hogy a 60-as években úttörő folklorisztikai téma bemutatásakor, 1964-ben Dobos Ilona az egyéni élményelbeszélések, igaz történetek szüzséinek tipizálásakor még nem szerepeltethette a tipikus narratívák lajstromában az ufókról és földönkívüli lényekről szóló történeteket (Dobos 1964). Ilyenek később a *Magyar Néprajz* témához kapcsolódó fejezetében sem kaptak helyet. Az 1970-es, 1980-as években Magyarországon ez egyébként sem volt könnyű, mindennapos beszédtema.⁶

5 A történet szerint az UFO-téma iránt érdeklődő Bender írt egy levelet egy közeli barátjának arról, hogy a földönkívüliek látogatásait tanulmányozza. Röviddel a levél feladása után megjelent három fekete ruhás ember a lakásán, kezében a levéllel, és elárulták neki az ufók titkát. (Rojcewicz 1987.)

6 Észtországgal kapcsolatban a hasonló megállapításokat tesz Mare Kõiva (Kõiva 2014: 250).

1977-ben jelent meg a *Fabulában* Dégh Linda angol nyelvű tanulmánya, aki akkor már több, mint 10 éve élt és kutatott Amerikában (Dégh 1977). Ő hívta fel a figyelmet arra, hogy hiába adott ki egy könyvet 1972-ben a tudományos UFO-vitáról és a téma kutatásába bekapcsolódott szakemberek (fizikusok, asztronómusok, pszichológusok, szociológusok stb.) eredményeiről, a több ezernyi embertől felgyűjtött anyag elemzésében nem vettek részt folkloristák (Dégh 1977: 243). Dégh Linda fontosnak tartotta, hogy az akkor elterjedő történetek sztenderd folklórműfajokként is értelmezhetőek, és a mondaközlések sajátos, dialektikus kommunikációs formájában terjednek, vagyis a kommunikációban résztvevők a szemtanúk történeteit a hit és kétség skáláján helyezik el, ahol személyes viszonyulási pontjuk saját kognitív rendszerüknek megfelelően alakul. (Dégh 1977: 243–244.) Ebből kifolyólag a folklorisztikát nem az objektív igazságok keresése vagy a történetek igazságtartalma érdekli, hanem az újonnan formálódó anyag kommunikációs létmódja és társadalmi alakulása (vö. csatornaelmélet, *conduit theory*).

Ufókról és földönkívüli lényekről szóló történetek azonban már megjelentek magyar nyelvű gyűjteményekben, a folklórszövegek lokális anyagot bemutató antológiáiban (például Magyar Zoltán mondaköteteiben),⁷ valamint helyet kaptak Pócs Éva *A magyar folklór szövegvilága* című rendszerező munkájában is. Egy részük egyéni élménybeszélés, a másik monda jellegű közlés. Egyik a meggyőződés kifejezésének eszköze, másik a harmadik személy, a kívülálló közlése és reflexiója. És bár hinni valamilyen nem ugyanaz, mint vitázni róla, a kétféle narráció egymást feltételezi, akárcsak a hit a kétséget, a bevonódás az eltávolodást. Gyakorlati szempontból érdemes külön tárgyalni őket, a harmadik személyben továbbadott szóbeli és sajtóban megjelent történetek az ufókkal és földönkívüli lényekkel kapcsolatos képzetekről való beszélés és vélekedés módját jelenítik meg, egy narrativizált észlelési modellként foghatóak fel. Tartalmazzák tehát a történetmondó perspektíváját, fokalizációját és az elmondott tartalomtól való távolságát (vö. Keszeg 2006: 142.)

Patricio Parente argentin folklorista a teljes társadalmi diskurzus megragadására törekedett a téma vizsgálatakor: a szkeptikus tudományos diskurzust a „rossz fények”-ről szóló elbeszélések legitimációs stratégiáival együtt vizsgálta (Parente 2008). Utóbbi történetek magyarázó részében egy változatos, dinamikus érvelési rendszert fedezett fel, attól függően, hogy az elbeszélők milyen szociokulturális közegből érkeztek. Megfigyelése szerint a speciális helyi terepismerettel rendelkező réteg (*baqueanos*) elbeszéléseiben a „rossz fények” a mezőkön vagy lakatlan területen vándorolnak, és az ősök (indianok) elásott kincsét jelzik, amelyet „A Másik” vagy az ördög őríz. A kamionsofőrök történeteiben a fények viszont egyértelműen az ufókhöz köthetők, és „más világokkal” hozhatók kapcsolatba. (Parente 2008: 65.) A jelenségek magyarázatakor a történetmondók tehát eltérő kognitív sémát használnak, eltérő tapasztalati tudásuknak megfelelően.

7 Pócs Éva egy kivétellel a 2000-es évek után megjelent, Magyar Zoltán által gyűjtött anyagot emel be hiedelemszövegeket tartalmazó gyűjteményébe (lásd Pócs szerk. 2012: 71–72).

AZ UFÓKRÓL ÉS FÖLDÖNKÍVÜLIEKRŐL SZÓLÓ ÉLMÉNYELBESZÉLÉSEK MEGJELENÉSÉNEK KONTEXTUSA

Látható tehát, hogy kiemelkedően fontos az a történeti és szociokulturális közeg, amelyben az ufókról és földönkívüli lényekről szóló narratívák megszületnek. Ebből kifolyólag fontos feltenni a kérdést, hogy milyen tényezők hatására alakult ki ez az új társadalmi beszédtema? Carl Gustav Jung bő tíz évvel az esetek médiában való tömeges elterjedése után könyvet írt a jelenségről, amelyben elemezte a szóbeszédet, a szövegeket, és a technika korának modern mítoszaként értelmezte a jelenséget (Jung 1958). Mint analitikus pszichológus, a hidegháborús időszak sajátos projekciójaként tekintett rá, tehát egy bizonytalan korszak felerősödött emberi érzékenységét látta benne.⁸ Értelmezése szerint ezek a történetek adták vissza a csoda és rejtelmek iránti emberi kíváncsiság kielégítésének lehetőségét a modern, racionalizált világban. A hidegháborúval ráadásul az egyszerű emberek tekintete az égre szegeződött a növekvő nukleáris fenyegetés, az USA és a Szovjetunió fegyverkezési-és űrversengése miatt.

Felmerül azonban a kérdés, hogy a hidegháború légkörén kívül milyen kulturális tényezők hatására jöhetnek létre az ufókról és földönkívüli lényekről szóló történetek (Abrassart 2016: 60).

Jean-Michel Abrassart, aki szociálpszichológiai nézőpontból közelít különböző paranormális jelenségekhez, négy szociokulturális tényező együttes hatásával számol az UFO-jelenség tömegessé válása esetében. Az egyik a korábbi „mesei” folklór (*folklore féérique*)⁹ eltűnése, amelyet meglátása szerint fokozatosan kiszorítottak a csészealjokról szóló történetek. A második fontos összetevő a repülés megjelenése és technikai fejlődése. A harmadik tényező az ún. *okkultúra* térnyerése (*l'occulture*, az okkult és a kultúra szavakból összevont neologizmus),¹⁰ a negyedik alapvető összetevő pedig a tudományos-fantasztikus (sci-fi) irodalom popularizálódása, a fantasztikus novellák, regények népszerűsége (vö. Parente 2008: 68). A természetfeletti tapasztalásról, lényekről szóló történetek így a tudomány köntösében jelentek meg a populáris kultúra különböző termékei segítségével.

8 1947-ben megkezdődött a hidegháború, a Szovjetunió is elkezdett nukleáris fegyverekkel kísérletezni. A szigorúan titkos Mogul-program célja pedig az atomkísérletek felderítése lett, ezért is kapcsolódott be saját narratíváival a civilek általi észlelések helyesbítésébe a katonai vezetés.

9 Abrassart ebben a tézisben a folklór meglehetősen leegyszerűsített és homogenizált képét adja, emellett nem számol a korábbi történetek átörökített szövegbeli vagy akár szövegen kívüli összetevőivel, elemeivel, mivel a folklórra nem sajátos alkotásmoddként, hanem tartalomként tekint (lásd még Abrassart 2014).

10 A terminust Christopher Partridge találta ki, és a nyugati, szekularizálódott társadalom parapszichológiai, misztikus, New Age iránti igényére alkalmazta. Az ufókat és földönkívüli lényeket észlelők zöme élénk érdeklődést mutat az okkult téma iránt. A MIB-történet mondai szövegváltozatai például a sajtóban több helyütt „horrorkamra”-ként írják le Albert B. Bender szobáját. A fiatalember egy ház legfelső szintjén élt, műanyag denevérek, pókok, patkányok és zsugorított fejek társaságában. Vámpír-és farkasemberképek, valamint a legkülönbözőbb szörnyek díszítették hálószobájának falát. (Rojcewicz 1987: 149.)

A NULLADIK TÍPUSÚ TALÁLKOZÁSOK MINT BESZÉDESEMÉNY A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI MAGYARORSZÁGON

A kezdetekhez képest mintegy negyven évvel később, a poszt szocialista, 90-es évek Magyarországán is generációk egyik meghatározó, közös élményvilágát jelentette az ufókról és földönkívüliekről való beszéd, az esetleges korábbi tapasztalatok nyilvános megvitatása. Ebben a korszakban vált beszédeseménnyé számos történettípus, a média új társalgási témákat legitimizált, tematizált, társadalmi szokássá alakította a korábban is létező, „különleges esetekről” szóló magántörténetek, memorátók elbeszélését, nem utolsósorban pedig mederben tartotta a történetek kapcsán felmerülő érzelmeket is, egyaránt megszólaltatva a szkepszis és a meggyőződés narratíváit.

Mint említettem, a téma szempontjából az 1990-es évek kiemelkedően fontos tévéműsorát a *Nulladik típusú találkozások* jelentette. Rendszerint késő este, 22 óra után kezdődött, ám az internetes fórumok hozzászólásai alapján látszik, hogy a felnőttek nem minden esetben igyekeztek megkímélni a gyerekeket, ők is látták a főcímet, bele-belenézhettek, behallgathattak, és megijedhettek a műsorban megjelenő képi-zenei hatásoktól.¹¹ A legtöbb fiatal már a főcímet is hátborzongatónak élte meg, amelyben a *Változó állapotok* (*Altered States*, 1980) és a *Támadók a Marsról* (*Invaders from Mars*, 1986) és a *Légy* (*The Fly*, 1986) című amerikai sci-fi képkockáit, zörejeit (hörgések) láthatták és hallhatták. Ahogy későbbi visszaemlékezések is tanúsítják, egy egész generáció tanult meg félni a műsor segítségével ezekben az években.

*Emlékszem annyira féltem a földönkívüliek támadásától 13-14 évesként, hogy a párnám alatt késekkel és kövekkel aludtam. Esténként, ha valami furcsa zajt hallottam, akkor bebújtam a takaró alá és ott remegtem, mint a nyárfalevél. Kidugni nem mertem a fejem és próbáltam magamat halottnak tettetni. Utólag elég vicces, de akkor rémisztő volt.*¹²

*A legjobbra sikerült magyar főcím, szerintem generációk rettegtek tőle. '91 körül láttam először, aztán másnap bementünk anyám munkahelyére, ahol volt egy kikapcsolt számítógép, én pedig rámutattam az enterre ezt szólván „ezt kell megnyomni, hogy eltüntessük a kismacskát” Szerintem azóta sem értik. :)*¹³

Azt hittem, csak én rettegtem kisgyerekként ettől a főcímtől. :) Mindig csak ennyit láttam a műsorból. Az ufós változat tényleg még ennél is durvább. Most feltépődtek a 20 évvel ezelőtti sebek, a sok ufóktól rettegő álmatlan éjszaka miatt, amit ez beteg főcím okozott... :) Még mindig futkos a hideg a hátamon ettől a zenétől.

- 11 Mielőtt mérlegre tennénk, esetleg elítélnénk ezt a társadalmi gyakorlatot, hadd hozzak egy párhuzamot Keszeg Vilmos gyűjtési tapasztalataiból. Mezőségi hiedelemanyag kapcsán jegyzi meg, hogy olykor a felnőttek maguk hívták fel a borzongató helyzetekre a tapasztalatlanok figyelmét, példaként egy „lúdérccel” való találkozás esetét hozza fel. (Lásd Keszeg 2006: 149.)
- 12 Túri Ferenc nevű felhasználó kommentje az egyik online elérhető rész alatt, 2016. A kommentek idézése során a helyesíráson csak a könnyebb olvashatóság kedvéért javítok, a hosszú-rövid mássalhangzók különbségét jelölöm, a kihagyott ragokat pótolom. (<https://www.youtube.com/watch?v=EbYY1I5ryG4&t=3s> – letöltés ideje: 2016. november 20.)
- 13 Rysher735 nevű felhasználó kommentje, 2011. (<https://www.youtube.com/watch?v=EbYY1I5ryG4&t=3s>)

Ettől én is féltém és az öcsém is, sokszor még a szobámban, a takaró alatt is a fülemre tettem a kezem, hogy véletlenül se halljam:) Úgy tűnik, ez egy amolyan kollektív gyerekkori félelem, legalábbis érdekes, hogy többen érznek így. A Delta zenéje is hasonló reakciókat váltott ki.¹⁴

Emlémem, a szobában legóztam vagy babáztam es ez ment.... és sokáig nem tudtam elaludni, mert ennek a műsornak a »zenéje« ment a fejemben meg a képek..., de amint látom a kommenteket, nem én voltam az egyetlen.:)¹⁵

Hogy szerettem én ezt gyerekkoromban! Mindig vártam, hátha elvisznek egyszer innen a fenébe...:) Haaaazaaaa...¹⁶

A műsor a tudományos-fantasztikus és okkult tematika széles tárházát adta. A riportokban szóba kerültek a földönkívüliek, ufóészlelések, különféle paranormális jelenségek, a halál utáni élet, a reinkarnáció, a gömbvillám-jelenség, az asztaltáncoltatás, a Bermuda-háromszög, az időutazás témája stb. A műsorvezető Déri János volt (1951–1992), mellette többször feltűnt a képernyőn Trethon Judit (1951–2008), a Triesztben létrehozott Európai Sci-fi Társaság alapító tagja, a *Galaktika* magazin akkori szerkesztője, tudományos-fantasztikus regények fordítója. A műsorban rendszeresen szerepelt Hargitai Károly, aki ekkor már számtalan történetet olvasott, ismerte az amerikai pszichológusok, kutatók munkáját is, a széles értelemben vett amerikai UFO-diskurzust, és igyekezett saját munkáját népszerűsíteni.

A *Nulladik típusú találkozások* megjelenítette, bemutatta a nézőközönségnek a magyar könyvpiacra újonnan lefordított tudományos-fantasztikus vagy szerzői műveit, amelyek között kiemelt szerepet kaptak az ufókról és földönkívüli lényekről szóló termékek. Ekkor kezdtek el kiadni az 1950-es évek fantasztikus irodalmát,¹⁷ az újonnan megjelent könyveket Trethon Judit mutatta be, egyéni élménytörténetekkel tették személyesen érintetté a nézőket.

A meggyőzés és a szkepszis narratívái egymást követve hangzottak fel, és a termékek eladását, valamint az újonnan alakult ezoterikus piac, az *okkultúra* működését is segítették (pl. a műsorban a Budapesti Természetgyógyászok és Egészségvédők Tudományos Egyesületét reklámozták). Az új populáris irodalom bemutatása kapcsán kerültek szóba először a magyar médiában az elrablás-és visszatérés történetek. A nézők betelefonálhattak, a szerkesztők pedig riportokat is készítettek olyanokkal, akik szívesen megfogalmazták élménytörténeteiket a nagyközönség előtt. Ez két szempontból is rendkívül fontos. Egyrészt azért, mert nyomon lehet követni a kortárs folklórtörténetek előadását, terjedését, variálódását a műsor segítségével, és azért is, mert a szemlélteti, hogy a média mint szociokulturális tényező hogyan alakítja az egyén világszemléletét, beszélési szokásait.

14 Horváthné Uhrin Andrea nevű felhasználó kommentje, 2010. (<https://www.youtube.com/watch?v=EbYY1I5ryG4&t=3s>)

15 Gáspár Aliz nevű felhasználó kommentje, 2010. (<https://www.youtube.com/watch?v=EbYY1I5ryG4&t=3s>)

16 Orosz Barnabás nevű felhasználó kommentje. (<https://www.youtube.com/watch?v=EbYY1I5ryG4&t=3s>)

17 A spaletta széles volt, Budd Hopkins *Missing Time* című könyvétől Tolkienig sokféle olvasmányt ajánlottak.

A MŰSOR ÉLMÉNYKÖZÖSSÉG-KÉPZŐ SZEREPE

Kognitív antropológiai vizsgálatok tanulsága, hogy egy életesemény, egy élmény tipikusnak tartott értelmezése hasonló élettapasztalatokat idéz fel a többi emberben. Ha két tanú például egy erdőben, éjszaka furcsa fényeket látnak, külön-külön eltérő magyarázatra juthatnak. Amelyikük vizuális (olvasmány- vagy televíziós) élménnyel, tudással rendelkezik az ufókról, földönkívüli lényekről, az annak a sémának megfelelően interpretálja az eseményt. Amennyiben a másik fél inkább a szellemtörténetekben jártas, háttértudása révén abba az eltérő beleértési tartományba illeszti bele a látottakat (Dewan 2006: 188).

Az ufóészlelések esetében, kulturális sémák alakításában kiemelkedő szerepet játszott a műsorban közvetített vizuális tartalom. Volt olyan adás, amelyben a műsorvezetők egy háttérképként kivetített, egész képernyős méretre felnagyított, sztereotipizált, humanoid szürke ufófej előtt beszélgettek, amely akkoriban az amerikai ufóelbeszélések egyik tipikus, ikonografált földönkívüli karaktere volt. Az adás során különböző sci-fi filmrészleteket, valamint ufók és földönkívüli lények észleléséről szóló riportfilmeket játszottak be, a magyar nézők itt ismerhették meg a rosewelli UFO-eset részleteit egy alámondásos amerikai riportfilm vetítése során. A műfaj sajátja, hogy az élménytörténetet úgy mutatja be, hogy az eseményt, valamint a képernyőn beszélőt a történetmondás pillanatában egyszerre „kívülről”, a múltbeli esemény időpontjában is látjuk a képkockákon, a bejátszott effektek, fényhatások mindezzel együtt az érzelmi bevonódást, valamilyen affektív reakció kiváltását segítik elő a nézőben. Az egykori eseményt a képi hatások újra jelenvalóvá teszik, ritualizálják. A riportfilmet közvetlenül a levetítése után a műsorban egy riportert vagy meghívott szakértőt (pl. Hargitai Károly) értelmezte és „hitelesítette”. Ilyen módon folyamatosan formálódott az élményelbeszélők kép(zelet)i világa is.¹⁸

A képek mellett a másik ingert narratív (mások élménytörténetei) és kognitív sémák felajánlása jelentette: a néző a könyvajánlók során elhangzott kérdések hallatán¹⁹ ösztönzést kapott arra, hogy saját addigi élményeit is újragondolja, és egy új sémába illessze. Noha nem minden ember rendelkezik teljesen megegyező tapasztalatokkal, de léteznek alapvető sémaismétlődések a tapasztalásban. Ha ezeket egymástól független egyének kölcsönösen felismerik, közös lesz az értelemképzés eredménye és hasonlóak lesznek érzelmi reakcióik is. (Strauss–Quinn 1997: 122–123.) Ez történik akkor, amikor betelefonálnak a nézők a műsorba, és megosztják hasonló élménytörténeteiket a közönséggel. A beszélő közösség ebben az esetben alapvetően élményközösség. A közösség még olyan esetben is kialakulhat, ha alapvetően szekularizált célközönségről van szó, hiszen – ahogy a műsor kapcsán is láttuk – nem a közös tudás, hanem a tapasztalás hasonló sémái indítják el a történet-, és ezzel párhuzamosan a közösségképződést.

Mi következik ebből az élménytörténetek szempontjából? A közös érzékelési sémákra való ráeszmélés az elbeszélésekben a szöveg szintjén is jelentkezik, kialakulnak az AHA-élményelbeszélések. Az AHA-élményelbeszélések állandó kliséje, hogy az elbeszélő egy évekel korábbi, gyakran gyerekkori élményére emlékszik vissza, és kiemeli, hogy akkor még nem tudta, hogyan is értelmezze „különös”, „furcsa” tapasztalásait, a vele történt eseményeket, és ezeket az elbeszélés pillanatában újraakertezi. Ehhez későbbi, fiatal felnőttkori vagy felnőttkori televíziós, film-és olvasmányélményei nyújtanak segítséget. Az egyes szám

18 Travis Walton 1975. november 5-ei, ufók általi elrablásáról is sugároztak riportfilmet.

19 Egy rövid példát idézek a műsor egyik adásából: *Biztosan önök is voltak már úgy, hogy elindultak valahová, és később értek csak oda, közben ködöt észleltek?*

első személyben előadott élménytörténet ebből a szempontból az autobiografikus emlékezet szerves és dinamikus része lesz, identitásképző funkcióval bír.²⁰

A rendszerváltás utáni Magyarországon megszorodtak a nyilvános (virtuális) térben megfogalmazott élményelbeszélések. Miután már nemcsak hivatásos pilóták találkozástörténeteiről van szó, hanem egyszerű emberek „földközeli” élményeiről, a beszélő közösség tagjai teljesen vegyes szociokulturális közegekből kerültek ki, a történetek formálódásának, terjedésnek pedig nem szabhat gátat nem, kor, eltérő foglalkozás, műveltség sem.²¹ Közös lesz az élmény és a hozzá kapcsolódó érzés is.

SZAKIRODALOM

Abrassart, Jean-Michel

2014 *L'influence de la culture sur les observations d'OVNI*. Elérhetőség: http://www.cnes-geipan.fr/fileadmin/documents/30_ABRASSART_full.pdf.

2016 *Le modèle sociopsychologique du phénomène OVNI: Un cadre conceptuel interprétatif en sciences humaines*. (Collection de thèses de l'Université catholique de Louvain.) Presses Universitaires de Louvain, Louvain-la-Neuve.

Dégh Linda

1977 UFO's and How Folklorists Should Look at Them. *Fabula* 18. 242–248.

Dewan, William J.

2006 „A Saucerful of Secrets”: An Interdisciplinary Analysis of UFO Experiences. *Journal of American Folklore* 119. (472) 184–202.

Dobos Ilona

1964 Az „igaz” történetek műfajának kérdéséről. *Ethnographia* LXXV. 198–217.

Hufford, David

1982 *The Terror That Comes in the Night: An Experience-Centered Study of Supernatural Assault Traditions*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

1995 Beings without Bodies: An Experience-Centered Theory of the Belief in Spirits. In: Walker, Barbara (ed): *Out of Ordinary. Folklore and the Supernatural*. Utah State University Press, Logan, 11–45.

Jung, Carl Gustav

1958 *Un mythe moderne: des „Sygnes du Ciel”*. Gallimard, Paris.

Keszeg Vilmos

2006 *Mezőségi hiedelmek*. (II. kiadás.) Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

Köiva, Mare

2014 Some aspects of UFO-lore. In: *Through the Ages I. Folklore as Communication of Lingual, Figurative, Emotional, and Mental Memory*. (First ed. in 2007.) ELM Scholarly Press, Tartu, 249–267.

20 Ezt a jelenséget érdemes összevetni különböző vallások megtéréstörténeteivel, és azzal a jelenséggel, hogy a hívő narratív módon is újrakeretezi, átértelmezi, vagyis a jelen perspektívájából folytonossá teszi korábbi, a megtérés pillanatát megelőző életszakaszait.

21 Főbb különbségek inkább az elbeszélésben, annak részletességében, a technikai vonatkozású részek leírásának módjában, az előadás stílusában vannak. A történetekből rendszerint hiányzik az a motívum, hogy hogyan lehet védekezni a földönkívüliek látogatása, esetleges támadása ellen, az elbeszélésekben nem jelenik meg tabusértés, vagy erre utaló magatartás deklarálása. Az érkezés időpontja általában este, éjszaka vagy hajnal. A látogatók váratlanul érkeznek a hétköznapi térbe. A tanulmány mellékletében található, lejegyzett riportot a *Nulladik típusú találkozások* egyik részében sugározták. Az általam kiemelt részek az elbeszélő érzékelésének narratív kliséit, valamint a hasonló élménytörténetekben szereplő sztereotip motívumokat jelenítik meg. Ez a rendszerváltás utáni médiában megjelenő egyik első ufóészlelés élményelbeszélése. Ezzel is magyarázható, hogy az érzések leírása dominál benne, az explikatív rész a kidolgozatlanabb.

Parente, Patricio

2008 Cuando las creencias expresan una modalidad de conocimiento: narrativas OVNI, „luces malas” y proyectos científicos. In: Palleiro, María Inés (ed.): *Yo creo, vos ¿sabés? Retóricas del creer en los discursos sociales*. Universidad de Buenos Aires, Facultad de Filosofía y Letras, Buenos Aires, 61–81.

Pócs Éva (szerk.)

2012 *Hiedelemszövegek*. Balassi Kiadó, Budapest.

Rojciewicz, Peter M.

1987 The „Men in Black” Experience and Tradition: Analogues with the Traditional Devil Hypothesis. *The Journal of American Folklore* 100. (396) (Apr–Jun.) 149–160.

Strauss, Claudia – Quinn, Naomi

1997 *A Cognitive Theory of Cultural Meaning*. Cambridge University Press, Cambridge.

MELLÉKLET. SZÖVEGPÉLDA

Bárdos András interjúja a *Nulladik Típusú találkozásokban*, az 1990-es években²²

„–Tulajdonképpen a *Kabos*-filmet azt általában hát mindig meg szoktam nézni, és éreztem, hogy nem érek haza már a filmre. És megnéztem kint a nyaralónkba’ a filmet, és ahogy jöttem hazafelé, mikor a filmnek vége volt, akkor a 70-es úton, ahogy a parkírozót elkerüli az ember jobb oldalon, ott észrevettem, hogy egy motorkerékpár megy vagy jön, akárhogy is lehet venni, az ember...
– Sötét volt.

– Sötét volt igen, és az ember hát nem figyel arra, hogy – na mit tudom én – egy jármű megy, ez mindennapos. Elég az hozzá, hogy ahogy közelebb ért a fény, úgy a visszapillantó tükröbe’ *valami furcsát vettem észre, ami szinte annyira szúrt, hogy fájt*. És gondoltam, hogy lehet az egy egylámpás kamionis is, végülis úgy le kell húzódjak az úttestről, mert hát lekotor engem a Trabantommal. És többre már nem teltt a gondolatból, mert abba’ a pillanatba’ gondolom, hogy énnálam megszakadt a gondolkodási menet. Majd későbbi időpontba’ attól a helytől, a 70-es úttól körülbelül tíz-tizenöt kilométer közötti kilométer lehet az, ahol magamhoz tértem vagy felébredtem, vagy nem tudom, minek nevezem. Ültem a kocsiba’, és hát...

– Egy Isten háta mögötti kis... utacsकán.

– Igen, igen. *Gondolkodtam rajta, hogy hol is lehetek én, amit fehérvári születésű vagyok, de egyszerűen nem, ugye az ember sötétbe’ nem tud tájékozódni, ahogy tulajdonképpen hol is lehet. Ekkor próbáltam indítani a kocsit, és nem indult az autó. ...És kiszálltam a kocsiból, hát már akkor kezdtem fájni. Kiszálltam az autóból, és akkor... hát elmentem a kocsitól úgy kicsit arra előbbre, és tőlem balkéz felől kutyaugatásokat hallottam, és gondoltam, ahol kutya ugat, ott ember is van, mondom, odamegyek és segítséget hívok. Akkor még semmim nem fájt, semmit nem éreztem magamon, nem tudtam, hogy kerültem én ilyen ismeretlen helyre, Akkor a hátam mögött kigyulladt, vagyis illetve világítást láttam. Hogy világít valami, mondom jön valami. Közben, hogy visszanéztem, láttam, hogy *az én kocsim világítása gyulladt ki*.*

– Csak úgy magától kigyulladt?

– Igen.

– Bekapcsolva hagyta a lámpát?

– Ezt nem tudom, hogy a gyújtás rajta volt-e, ezt nem tudnám, erre nem tudnák válaszolni, mert tulajdonképpen én amikor észhez tértem, nem az volt az első gondoltam, hogy a gyújtás rajta van-e a kocsin vagy nincsen, hanem hét egyáltalán, hogy hol vagyok. Visszamentem a kocsiba’, igyekeztem minél előbb mondom, hogy hazaérjek, mert mondom, mert hát itt valami probléma van. Elindultam hazafelé, és az aluljárót ahogy elhagytam, borzasztóan elkezdett égni a fejemtől az egész testem, a lábam, minden, az egész lényem egyáltalán, minden égett. De borzasztóan. Hát mondom én vagy szívinfarktust kaptam, vagy én nem tudom mi. Hallottam már többször, hogy szívinfarktussal az ember

²² Az élménytörténetet elmondó hölgyről egyelőre nincsenek adataim. A videó megtalálható az interneten: <https://www.youtube.com/watch?v=airqzvApeSU> – letöltés ideje: 2016. november 20.

mikkel jár, meg hát tudom is tulajdonképpen. És a Széchenyi utcánál még úgy gondoltam, hogy hazajövök, de visszatartattam, és mondom, kimegyek a kórházba, *mert hát borzasztóan égtem*. Úgy is volt, bementem a kórházba, és mondtam a portásnak, hogy milyen problémám van, és monda, hogy akkor menjek a belgyógyászati ambulanciára, de akkor még nem tudtam, hogy sebhelyek is vannak rajtam, vagyis illetve friss sebek.

– Nem érzett semmi különöset?

– Nem éreztem semmi különöset, hogy itt ezen a helyen valami égési sérülés van rajtam vagy ehhez hasonló. És bementem a belgyógyászati ambulanciára, ott egy fiatal ember volt ügyeletes orvos, és az asszisztens nő mondta, hogy amikor behívtak, hogy vetkőzzek le. Na, itt kezdődött a probléma, mikor levetkőztem, azt mondja nekem, hogy mi történt velem. Mondom velem semmi. Hát a velem történt problémát nem akartam ugye előhozni, mert nem tudtam elképzelni, hogy tulajdonképpen ez most hihető lesz vagy nem lesz hihető. És hát a csuklómon, a mellemen, a nyakszirtemen, a jobb lábam alsó lábszárán és a jobb lábamnak a nagy lába ujjá és a másik lábam között ilyen *tűszúrások* voltak, de a lábamon, *a lábam szárán mintha egy százas szöveget vertek volna be*, a tarkómon is ugyanolyan *luk* volt. És a másik sebek ezek a szivárvány minden színébe' tündöklő sebek voltak, amik égési sebre utaltak. A doktor úr, ahogy meglátott, ő rögtön mondta, hogy hívja az adjunktus urat az asszisztens nő, és hát jött az adjunktus úr, és hát ő is megvizsgált szívizsgálóval és minden, és akkor hát nagyon néztek, és nagyon csodálkoztak a sebeimen, hogy tulajdonképpen milyen sebek. Na most hoztak oda egy gyors szívinfarktusost, akinek rögtön kellett a beavatkozás, és én hallottam aztat, hogy bent akarnak tartani, és én nagyon féltem attól, hogy esetleg arra hivatkoznak, hogy mit tudom én, meg egyáltalán, nekem sem volt ez egy mindennapos dolog. Úgy gondoltam, hogy még utóbb az idegostályra fognak bezárni ez miatt a dolog miatt, mert tisztázatlan volt az egész. Fogtam magam, és hazajöttem, csináltam magamnak fürdőt, és... de még azt hozzá szeretném tenni, mikor hazajöttem, akkor tapasztaltam, hogy a kocsiajtót nem lehet bezárni. És másnap reggel jöttünk arra rá, hogy a kilincs meg van olvadva. Csináltam magamnak fürdőt, visszatérve arra, folytatam, ahol abbahagytam, csináltam magamnak fürdőt, minden, de a kezemet nem mertem beletenni, mert hogy az égési fáj..., köztudott, hogy nagyon fáj az égési seb. De viszont hát próbáltam mosogatni, minden, *abszolút nem reagált a vízre*, de előrebocsátom, *nem is fájtak ezek a hegek nekem*. Azt követően, 24-én történt, hogy állandóan nyitott ablaknál alszom, és nem tárva-nyitva, de hát egy résnyire nyitva van az ablak, és 24-én arra ébredtem föl hajnalba, hogy *minthogyha valami rázta volna a hajamat*. Konyhaablak biztos kicsapódott, és gondolom, hogy huzat van. Hát fölültem az ágyon, és hogy mondom, kimegyek, és megnézem az ablakot. Ahogy fölültem a telefonnal egy vonalba, láttam, hogy ott egy... *mint egy kétdecis pohárnak a vastagsága*, egy körülbelül ilyen tárgy [egy ölnyi távolságot mutat a két kezével], ami lehetett *kék, zöld, vagy esetleg lila szín*, ennek a vegyülete, *szép lassan himbálózott, és így pulzált*. És hát mondanom sem kell, hogy nem igyekeztem rögtön a konyhába, abbamaradt a hajamnak a bizergálása is. Nyugodtan ültem tovább az ágyon, és figyeltem ezt a valamit. Há' gondolom, hogy ez a valami érzékelte, hogy én felébredtem vagy valami, nem tudom, hogy minek nevezzem ezt, én nem láttam semmiféle kis emberkéket, meg ehhez hasonlókat, de közelíteni se akartam hozzá. És ez a valami szép lassan, olyan kecsesen himbálózott, szépen fogta magát és a szekrény sor előtt kilibegett az ablakon."

„AM OBSERVAT CEVA STRANIU...” ROLUL TELEVIZIUNII ÎN FORMAREA POVESTIRILOR DESPRE OZN-URI ȘI EXTRATEREȘTRII ÎN UNGARIA DUPĂ 1990

Studiul urmărește prezentarea contextului unui fenomen interpretabil și din punct de vedere folcloric: povestirile despre obiectele zburătoare neidentificate și fiintele extraterestre în Ungaria după schimbările din 1989. Scopul este de a prezenta practica legată de acest fenomen, formarea și caracterul comunitar aferent, apoi de a ajuta la înțelegerea modului în care acest cadru extern, contextual influențează nararea individuală, formarea narațiunilor, conținutul acestora, și într-un final la conștientizarea semnificațiilor. În acest scop autoarea folosește drept sursă narativă și vizuală emisiunea *Întâlniri de gradul zero*.

„I NOTICED SOMETHING STRANGE...” THE ROLE OF THE TELEVISION IN THE FORMATION OF THE EXPERIENCE STORIES OF UFOS AND ETIS IN HUNGARY AFTER THE CHANGE OF REGIME

The study discusses a phenomenon examined from a folkloristic point of view: the formation of experience stories of UFOs and ETIs in Hungary after the change of regime (in the 1990s). Its aim is to present the practice connected to this phenomenon, its formation, its popularization, and to help to understand how this external, contextual frame can affect the personal storytelling, the narration of the individual experiences, the content of the stories, and in the end, the process of cultural cognition. To achieve this, the author uses the episodes of the TV-show “*Close Encounters of the Zero'th Kind*” as a concrete narrative and visual source.

